

SAŽETAK

Načela dobrog upravljanja i dalje se suočavaju sa sve većim brojem izazova u regiji Jugoistočne Evrope. Rat u Ukrajini jasno je pokazao kako izazovi vladavine prava u regiji potkopavaju ne samo njen ekonomski razvoj nego i jedinstvo i otpornost EU u odnosu na vanjske autoritarne prijetnje. Nove zemlje članice EU iz regije među najvećim su neto primateljima sredstava EU. Ipak, demokratsko nazadovanje i korupcija i dalje proganjaju njihova društva, uprkos kontinuiranom snažnom negodovanju javnosti i protestima te uvođenju konkretnih koraka EU i SAD-a za rješavanje ovih izazova. Takvi koraci uključivali su Mehanizam saradnje i provjere za praćenje antikorupcijskih i pravosudnih reformi u Bugarskoj i Rumuniji nakon njihovog pristupanja 2007, mnogo oštrije zahtjeve vladavine prava za pristupanje Hrvatske 2013, američke sankcije prema „Global Magnitsky Act“ u Bugarskoj u 2021. i pokretanje novoosmišljenih krivičnih procesa za zamrzavanje EU fondova za Mađarsku 2022. Zemlje Zapadnog Balkana koje teže pridruživanju EU suočavaju se s još oštrijim izazovima upravljanja. Zajedno s oslabljenošću od puta ka proširenja EU, to je rezultiralo kontinuiranim odgađanjem izgleda za pristupanje EU, rastućim građanskim frustracijama u njihovim društvima i ponavljajućim nedemokratskim tendencijama. Trajni nedostaci u upravljanju širom Jugoistočne Evrope dodatno su pogoršani pandemijom COVID-19 i ratom Kremlja u Ukrajini.²⁸² *Izveštaj o dobrom upravljanju u jugoistočnoj Evropi* ima za cilj pružiti dublje razumijevanje ovih izazova i osigurati put učinkovitim antikorupcijskim reformama u devet zemalja – četiri države članice i pet koje teže članstvu u EU – Bugarska, Hrvatska, Mađarska, Rumunija, Albanija, Bosna i Hercegovina, Sjeverna Makedonija, Crna Gora i Srbija. Ovogodišnje izvješće fokusira se na dvije slabosti upravljanja koje se najviše testiraju u regiji: javnu nabavku i upravljanje državnim preduzećima u energetskom sektoru.

²⁸² Stefanov, R. and Vladimirov, M., *The Kremlin Playbook in Southeast Europe: Economic Influence and Sharp Power*, Sofia: Centar za proučavanje demokratije, 2020.

Integritet javnih nabavki

Javne nabavke čine značajan dio BDP-a u ekonomijama s visokim i niskim dohotkom. Širom svijeta javne nabavke predstavljaju 15% do 30% BDP-a. Ova ogromna javna potrošnja mogla bi igrati ključnu ulogu u ekonomskom i društvenom napretku ako se učinkovito raspoređuje. Međutim, to je također jedna od aktivnosti vlade koja je najosjetljivija na korupciju.²⁸³ Prema Uredu Ujedinjenih naroda za droge i kriminal, 10% do 25% ukupne vrijednosti javnog ugovora može biti izgubljeno zbog sumnjivih praksi.²⁸⁴ Lako korupcija u javnim nabavkama može imati različite oblike, postoji jasno definisan skup koruptivnih tehnika koje se aktivno koriste u Jugoistočnoj Evropi za dobivanje javnog novca u svrhu privatne dobiti.

- **Favoritizam i klijentelizam.** Jedan od najčešćih oblika nepravilnosti kod javnih nabavki u regiji je povlašteni tretman kompanija zbog dobrih političkih veza njihovih vlasnika. Naprimjer, u Hrvatskoj oko polovine ukupne vrijednosti ugovora osvoje ponuđači koji nisu privatni subjekti, već kompanije u djelimičnom ili potpunom vlasništvu države.²⁸⁵ Mnoge privatne kompanije širom regije čiji su vlasnici usko povezani s visokopozicioniranim političarima pobjeđuju na javnim nabavkama koje su gotovo isključivo kreirane za njih. Naprimjer, u Mađarskoj je tokom posljednjih 11 godina vladajuća stranka stvorila novu ekonomsku elitu čije korporacije primaju velike subvencije u sektorima kao što je turizam.²⁸⁶

² OECD, *Preventing Corruption in Public Procurement*, 2016; World Bank, *Fraud and corruption awareness handbook: how it works and what to look for - a handbook for staff*, Washington, D.C.: World Bank Group, 2013.

³ UNODC, *Guidebook on anti-corruption in public procurement and the management of public finances: Good practices in ensuring compliance with article 9 of the United Nations Convention against Corruption*, 2013.

²⁸⁵ OECD, *OECD Review of the Corporate Governance of State-Owned Enterprises in Croatia*, 2021.

²⁸⁶ András, B., "Sokkoló: a kormány az igénylők fél százalékának adta a turisztikai támogatások kétharmadát," *valaszonline.hu*, 26. februar 2021.

- **Precijenjenost ugovora.** Previsoke cijene ugovora još su jedan prevladavajući oblik prevare u nabavkama utemeljen na favoriziranju. Uključuje širi spektar naručitelja i dobavljača. U Mađarskoj je 90% projekata javne nabavke u prosjeku precijenjeno za 25%.²⁸⁷ Slično, u Sjevernoj Makedoniji istražni izvještaji otkrili su velike razlike između tržišnih cijena i ugovornih cijena nekih proizvoda s identičnim specifikacijama.²⁸⁸
- **Prilagođene specifikacije tendera.** Česta tehnika korupcije je stvaranje pretjerano specifičnih zahtjeva za tender koji odgovaraju samo kvalifikacijama i stručnosti određene kompanije.
- **Sukob interesa u postupku nadmetanja.** Slučajevi sukoba interesa „visokog nivoa“ nisu bili rijetki proteklih godina u Srbiji, a postali su još češći od početka pandemije COVID-19.²⁸⁹ U Bugarskoj se sukob interesa definisao u internim procedurama,²⁹⁰ u kojima su budžetska sredstva osigurana bez konkursa za državno preduzeće. Posljednji, umjesto da obavljaju sve aktivnosti unutar kompanije, kako je predviđeno zakonom, tada su unajmljivali privatne kompanije koje su prethodno odabrane u nepovezanim postupcima. Takvo lažno unutrašnje ugovaranje doseglo je vrijednost od 4,4 milijarde eura ili više od 42% vrijednosti svih državnih ugovora u javnim nabavkama u periodu 2019 – 2020.²⁹¹
- **Visok udjel zatvorenih postupaka.** Postoji nekoliko vjerodostojnih razloga za korištenje zatvorenih ili ograničenih postupaka nabavke, naprimjer, ako bi otkrivanje sadržaja konkursa predstavljalo rizik za nacionalnu sigurnost ili ako je vrijednost ponude dovoljno mala da ne predstavlja značajne rizike od

korupcije. Uprkos tome, naručitelji iz Jugoistočne Evrope često prekomjerno koriste ograničene postupke u slučajevima kada oni nisu potrebni.

- **Izmjena ugovora u fazi provedbe.** OCD-i iz regije prijavljuju zlonamjernu praksu naknadnih izmjena ugovora, što rezultira znatno višom cijenom od početnih očekivanja. Te je izmjene teško pratiti zbog ograničenih informacija na većini službenih web stranica o nabavci.²⁹²

COVID-19 je izazvao promjene u javnim nabavkama i pretjeranu upotrebu hitnih postupaka

Pandemija je povećala broj „hitnih“ postupaka koji zaobilaze uobičajeno zakonodavstvo o javnim nabavkama. Kvantitativna procjena tržišta nabavke pokazuje da je ono uzrokovalo sveukupni pad integriteta javnih nabavki, posebno na najugroženijim tržištima – zdravstvu i drugim tržištima povezanim s COVID-19. Ova su pitanja ilustrovana u zloglasnoj „Aferi respiratora“ u Bosni i Hercegovini.²⁹³ U Hrvatskoj je popis dobara i usluga za koje se mogu koristiti ugovori o direktnoj nabavci čuvan u tajnosti do decembra 2020. Popis je objavljen samo zbog značajnog pritiska javnosti.²⁹⁴ U Mađarskoj, tokom vanrednog stanja, premijer je imao ovlast da odlučuje koji su postupci povezani s pandemijom COVID-19, te su se stoga mogli provoditi putem direktnih dodjela.²⁹⁵

²⁸⁷ Ligeti, M. et al. *Korrupció, gazdasági teljesítmény és jogállamiság Magyarországon: A Korrupció Érzékelési Index eredményei 2019-ben, A Transparency International Magyarország Alapítvány jelentése*, TI Mađarska, 2019.

²⁸⁸ Center for Civil Communications, *Public procurements in North Macedonia at times of corona: How it was and what can be done in the future?*, Skopje: CCC, 2020.

²⁸⁹ Centar za primenjenu evropske studije, *ALARM IZVEŠTAJ o stanju u oblasti javnih nabavki u Srbiji 2020. godine*, CPES, novembar 2020.

²⁹⁰ SIGMA, *In-house Procurement and Public/Public Co-operation*, Sigma Programme, Brief 39, 2016.

²⁹¹ Sokolova, T., „Служебният кабинет спира харченето на милиарди без обществени поръчки“ [The cabinet stops spending billions without public procurement], *Mediapool.bg*, 30. juni 2021.

²⁹² Mendes, M. and Fazekas, M., *DIGIWHIST Recommendations for the Implementation of Open Public Procurement Data - An Implementer's Guide*, 2015.

²⁹³ Katavić, I., „Afera 'Respiratori': Premijer FBiH Fadil Novalić zadržan u SIPA-i,“ *Slobodnaevropa.org*, 28. maj 2020.

²⁹⁴ Nacionalno.hr, „Most traži da se medicinska oprema nabavlja kroz postupak javne nabave“ [The Bridge requires that medical equipment is procured through a public procurement procedure], 9. decembar 2020; Croatian Government, *Izvršnim nabavama zaštitne opreme u svrhu provedbe mjera zaštite zdravlja i jačanja nadzora nad širenjem koronavirusa*, [Report on purchases of protective equipment for the purpose of health protection measures implementation and strengthening supervision over the spread of coronavirus], Ministry of Economy and Sustainable Development, Directorate for Commodity Stocks, 2020.

²⁹⁵ Public Procurement Authority, *A Közbeszerzési Hatóság véleménye a koronavírus terjedésére tekintettel elrendelt veszélyhelyzettel kapcsolatban felmerülő egyes közbeszerzési kérdésekkel összefüggésben* [Opinion of the Public Procurement Authority on certain public procurement issues related to the emergency situation in view of the spread of the coronavirus], 2020.

Rizik od korupcije povezan s nabavkom u zdravstvenom sektoru

Analiza podataka za trenutni izvještaj pokazuje da je između prvog tromjesečja 2017. i drugog tromjesečja 2021. Indeks rizika od korupcije na tržištu COVID (CRI)²⁹⁶ porastao za oko 10 postotnih bodova u Rumuniji i Hrvatskoj.²⁹⁷ Povećanje je bilo privremeno, a pratio ga je polagan, ali stalan pad. Analiza podataka također otkriva da je u posljednjih godinu i po prosječna ovisnost o kupcu zdravstvenog sektora značajno porasla u Mađarskoj, ali i neznatno u Hrvatskoj, u odnosu na period 2017 – 2020. Također, naručitelji ne samo da su svojim favoriziranim dobavljačima osigurali veći udio već i višu vrijednost javnih sredstava.

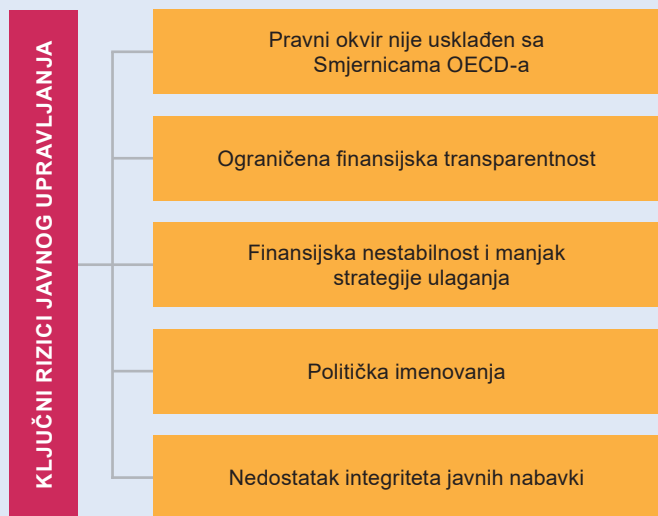
Upravljanje preduzećima u državnom vlasništvu u energetsom sektoru

Energetski sektor jedan je od glavnih problema sistemskog upravljanja, koji dovodi do značajnih gubitaka javnog bogatstva²⁹⁸ i otvara prostor za nezakonito finansiranje i strani autoritarni uticaj u regiji.²⁹⁹ Energetski sektor je od presudne važnosti za Jugoistočnu Evropu zbog svog statusa prirodnog monopola (često u vlasništvu države), društvene osjetljivosti ljudi na povećanje cijena (kao što su demonstrirali protesti širom regije tokom protekle decenije), kao i različitih finansijskih interesa i velikih ulaganja. State Capture Assessment Diagnostics (SCAD) identifikuje sektor kao vrlo osjetljiv na monopolizaciju.³⁰⁰ Zemlje Jugoistočne Evrope suočile su se s višestrukim optužbama za blokiranje liberalizacije tržišta plina u korist lokalnih oligarhijskih korporativnih mreža i u korist dobavljača plina pod kon-

trolom Kremlja. Stoga, osim ako se njim pravilno ne upravlja, sektor može umanjiti nezavisnost i razvoj zemalja Jugoistočne Evrope.

Manjak javne odgovornosti u energetsom javnim preduzećima (SOE) vidljiv je u brojnim slučajevima, a otkriveni su istraživačkim medijskim izvješćima, izvješćima civilnog društva ili revizijama relevantnih javnih tijela u regiji jugoistočne Evrope. Ova pitanja pridonose društveno-političkom okruženju u kojem se dopušta da prakse finansijskog lošeg upravljanja u javnim preduzećima napreduju i da se provode neučinkovite ili štetne odluke o ulaganju. Nepostojanje čvrstog pravnog okvira ključni je faktor koji omogućuje ograničenu finansijsku transparentnost i široko rasprostranjenu političku umiješanost u svakodnevno upravljanje javnim preduzećima.

Ključni rizici za upravljanje javnim preduzećima u energetsom sektoru

Izvor: Centar za proučavanje demokratije, 2022.

Transparentnost

Regulatorni okvir korporativnog upravljanja još uvijek je u razvoju u regiji iako su posljednjih godina napravljena određena poboljšanja. Pravni okvir koji reguliše upravljanje energetsom javnim preduzećima na Zapadnom Balkanu nije usklađen sa Smjericama OECD-a o korporativnom upravljanju preduzećima u državnom vlasništvu.³⁰¹ Države članice EU imaju bolje rezultate u

²⁹⁶ Fazekas, M. and Kocsis, G., *Uncovering High-Level Corruption: Cross-National Corruption Proxies Using Government Contracting Data*, Working Paper series: GTI-WP/2015:02, Budapest: Government Transparency Institute, 2015.

²⁹⁷ Vidjeti GTI's *Global Government Contracts database*, 19.juli 2021.

²⁹⁸ Liderstvo za razvoj i integritet Jugoistočne Evrope, *Energy Governance and State Capture Risks in Southeast Europe: Regional Assessment Report*, SELDI, 2016.

²⁹⁹ Vladimirov, M. et al., *Russian Economic Footprint in the Western Balkans: Corruption and State Capture Risks*, Sofia: Centar za proučavanje demokratije, 2018.

³⁰⁰ Bazirano na podacima za Bugarsku, Rumuniju, Italiju i Španiju. Za više informacija: Stoyanov, A., Gerganov, A., and Yalamov, T., *State Capture Assessment Diagnostics*, Sofia: Centar za proučavanje demokratije, 2019. Također pogledati: Shentov, O., Stefanov, R., and Todorov, B. (eds.), *Western Balkans 2020: State-Capture Risks and Policy Reforms*, SELDI, 2021.

³⁰¹ OECD, *OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises*, 2015 Edition, Paris: OECD Publishing.

pogledu primjenjivih zakona, no njihova provedba ostaje ograničena i spora.³⁰² Kompanije u lošijem finansijskom stanju obično su manje transparentne. Jedan od načina da se poboljša njihova transparentnost jeste njihov izlazak u javnost, što je bio slučaj s Romgazom i Hidroelectricom u Rumuniji. U drugom pozitivnom primjeru, MOL Group, kompanija iz Mađarske, objavljuje svoje finansijske izvještaje i iznos dionica koje svaki član uprave ima.³⁰³ Transparentnost finansijskih podataka i dalje je posebno loša na Zapadnom Balkanu.³⁰⁴

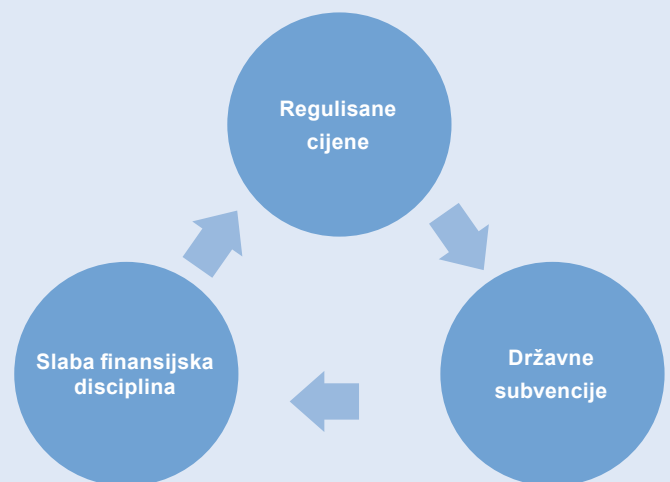
Finansijska ranjivost

Energetska državna preduzeća u devet proučavanih zemalja pokazuju različit stepen finansijske ranjivosti, što se otkriva po njihovoj velikoj izloženosti dugu i visokim omjerima duga, kao i niskoj likvidnosti i padu tekućih omjera. Te su finansijske poteškoće bile posebno izražene u kompanijama baziranim na fosilnim gorivima koje su se borile s konstantno rastućim cijenama CO₂, ugljena i prirodnog plina. Napori vlade da cijene energije održe umjetno niskim kako bi se izbjegla društvena reakcija na štetu jesu finansijske stabilnosti i političke nezavisnosti javnih preduzeća, kao i nepristranosti regulatornih tijela. Niska kvaliteta finansijskog upravljanja često je povezana sa: a) prevelikim brojem uposlenika; b) pretjerano izdašnim naknadama i c) lošim upravljanjem javnim nabavkama. Kriza cijena energije koja se razvija u Evropi od druge polovine 2021, a koja je započela nestašicom plina i nastavila se ratom u Ukrajini, vjerojatno će dodatno pogoršati ranjivost, uprkos neočekivanoj dobiti za neke kompanije.

Dugogodišnja ovisnost Jugoistočne Evrope o uvozu fosilnih goriva iz Rusije, zajedno s historijskim vlasništvom, ovisnošću o tehnološkom i upravljačkom putu i dubokim (i često vrlo nerazumljivim) finansijskim vezama, dodatno je pogoršala ranjivost njenih državnih energetske sektora. U praksi, neki od najvećih investici-

jskih projekata u regiji Jugoistočne Evrope rezultat su međuvladinih sporazuma s državama koje nisu članice EU, a ponajviše s Rusijom. Projekt „Turski tok“³⁰⁵, pod vodstvom Rusije, izvrstan je primjer. Imajući direktan uticaj na Bugarsku, Srbiju i Mađarsku, a indirektan i na cijelu regiju i Evropu, doprinijelo je daljnjem slabljenju institucija za kreiranje energetske politike i učvršćivanju oligarhijskih mreža uticaja ruskih i lokalnih privatnih interesa koji imaju bliske veze s vladom. Kina je, iako je novajlija, stvorila vlastiti investicijski okvir u regiji, posebno na Zapadnom Balkanu, Hrvatskoj i Mađarskoj, postavljajući teren za daljnje napetosti u daljnjoj integraciji ovih zemalja u EU. Kineska ulaganja, iako su dobrodošla u smislu prihoda, često nisu u skladu s tehničkom standardizacijom EU i/ili s pravnom stečevinom EU o tržišnom konkurisanju i javnoj nabavci. Oni također stvaraju, slično kao Kremlj, eroziju demokratskih i tržišnih standarda svojom tajnom i nerazumljivom prirodom. U mnogim slučajevima, takvi projekti jačaju nacionalnu industriju ugljena, zanemaruju ekološke propise ili nisu u skladu s cjelokupnom politikom dekarbonizacije i održivog rasta.³⁰⁶

Uobičajena putanja faktora koji utiču na rad državnih preduzeća

Izvor: Centar za proučavanje demokratije, 2022.

³⁰² Evropska komisija, *2020 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews*, str. 60; *2019 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews*, str. 58.

³⁰³ MOL Group (S.A.), *Management and Operations*; MOL Publications (S.A.), *Annual Reports* (1999-2020).

³⁰⁴ Shentov, O., Stefanov, R., and Todorov, B. (eds), *Shadow Power: Assessment of Corruption and Hidden Economy in Southeast Europe*, SELDI, 2016.

³⁰⁵ Stefanov and Vladimirov, *The Kremlin Playbook in South East Europe: Economic Influence and Sharp Power*, Sofia: CSD, 2020.

³⁰⁶ Gerganov, A. and Vladimirov, M., *Chinese Economic Influence in Europe: The Governance and Climate Conundrum*, Sofia: Centar za proučavanje demokratije, 2021.

Uočene nepravilnosti u javnoj nabavci u energetskom sektoru

Prije postupka selekcije	Tokom postupka selekcije	Poslije postupka selekcije
kompanija stvorena isključivo za pobjedu na određenom tenderu (bez prethodnog iskustva) tenderske specifikacije "krojene" za konkretnu kompaniju pružanje unutrašnjih informacija nerealno kratki rokovi stvaranje umjetne konkurencije (podnošenje ponuda lažnih konkurenata) dodjeljivanje sredstava za neutemeljena ulaganja precijenjen ugovor	sukob interesa, politički uticaj ili podmićivanje ocjenjivačkog odbora izbjegavanje korištenja postupaka nabavke: direktni pregovori spuštanje cijene ispod krajnjeg praga korištenje postupaka u hitnim slučajevima navođenje određenih projekata kao unaprijed određenih za finansiranje u nacionalnim planskim dokumentima korištenje okvirnih sporazuma koji pogoduju velikim tržišnim igračima	poništanje tendera i diskvalifikovanje konkurenata izmjene uslova tendera putem aneksa plaćanje usluga/opreme koja ne zadovoljava minimalne zahtjeve nema istrage visokih dužnosnika i poslovnih ljudi povezanih s određenim ugovorom

Izvor: Centar za proučavanje demokratije, 2022.

Imenovanje izvršnih direktora i članova uprave

Pravila o imenovanju članova odbora i drugih čelnika kompanija u energetskim državnim preduzećima Jugoistočne Evrope također su nejasna, posebno kada se razmatra potencijalni politički uticaj. Brojni su primjeri političkog uplitanja u imenovanja upravnih odbora u državnim preduzećima Jugoistočne Evrope i regulatornim tijelima, što je narušilo profesionalnu stručnost u planiranju i izvršavanju teških odluka u energetskom sektoru. Stoga su poslovne aktivnosti državnih preduzeća često pod uticajem ili bi čak mogle služiti interesima kompanija ili pojedinaca s jakim političkim vezama, na štetu finansijskog učinka državnih preduzeća.

Nedostaci u upravljanju javnom nabavkom u energetskom sektoru

Energetski sektor pokazuje posebno jake deficite upravljanja u javnim nabavkama. Neki od tih nedostataka podudaraju se s opštim rizicima nabavke, o kojima se raspravljalo iznad, no neki su još izraženiji i/ili jedinstveni za sektor zbog njihove veličine, statusa prirodnog monopola i tehničke složenosti.

Put naprijed

Uprkos kontinuiranom neujednačenom napretku, zemlje Jugoistočne Evrope suočavaju se sa značajnim izazovima dobrog upravljanja, koji su otežani unutrašnjim i vanjskim autoritarnim prijetnjama. Regija će i dalje imati koristi od rastuće značajne finansijske i tehničke potpore demokratske zajednice zemalja unutar EU, Evropskog ekonomskog prostora (EEA) i SAD-a. Način na koji će svaka zemlja koristiti takvu potporu za napredak na putu demokratizacije i borbe protiv korupcije u konačnici ovisi o naporima njenih građana/ki, preduzeća i vlada. Zemlje Jugoistočne Evrope EU moraju pomno slijediti svoje obaveze u okviru Mehanizma vladavine prava, kao i Evropskog semestra, te, u skladu s tim, ulagati velike fiskalne poticaje koje pruža Instrument za oporavak i otpornost i Višegodišnji finansijski okvir za period 2021 – 2027. Sve četiri zemlje EU moraju prevladati prepreke u upravljanju, ali posebno Bugarska i Mađarska moraju raditi na povećanju učinkovitosti pravosuđa i dekoncentraciji moći u izvršnoj vlasti. Zemlje Jugoistočne Evrope i Zapadnog Balkana moraju nezavisno raditi na provođenju reformi potrebnih u okviru pregovaračkih poglavlja EU, čak i ako je formalno proces proširenja možda bio blokiran, kao u slučaju Albanije i Sjeverne Makedonije. Srbija se suočava s posebnim izazovima s obzirom na svoje bliske veze i ovisnost o autoritarnim režimima.

Opšti izazovi dobrog upravljanja često se svode na rješavanje dva međusobno povezana sistema u nacionalnim ekonomijama Jugoistočne Evrope: javne na-

bavke i upravljanja energetske državnim preduzećima. Na temelju detaljnog pregleda iznesenog u ovom izvještaju, moglo bi se navesti nekoliko ključnih preporuka za ove dvije domene:

- EU i njeni partneri iz EEA i SAD-a trebaju nastaviti pružati tehničku pomoć u uvođenju dobrih praksi EU u javnim nabavkama kako u upravljanju fondovima EU za regiju, tako i u upravljanju nacionalnim resursima. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti povećanju kombinovanog kapaciteta i zajedničkog rada regulatornih tijela za borbu protiv korupcije i javnih nabavki u izvršnoj vlasti, državnom tužilaštvu i sudovima.
- Vlade Jugoistočne Evrope trebale bi štititi integritet javnih nabavki kroz pojačano praćenje procesa javnih nabavki (kao što je Opentender ili SCAD alat), povećanu institucionalnu učinkovitost, smanjen udio zatvorenih postupaka i poboljšane mehanizme dodjele ugovora. Zemlje Zapadnog Balkana trebaju otvoriti svoje podatke o nabavki kako bi omogućile bolju dijagnostiku i kontrolu, dok zemlje članice EU iz Jugoistočne Evrope trebaju nastaviti graditi kapacitete za prepoznavanje i suzbijanje crvenih zastavica za korupciju u javnim nabavkama.
- Nacionalne vlade trebale bi povući COVID-19 pravila o vanrednim nabavkama tako što će se preusmjeriti na izvorno zakonodavstvo o nabavkama. Hitna potrošnja u budućnosti trebala bi biti popraćena ugrađenim jačim naknadnim praćenjem i ocjenom učinkovitosti.
- Vlade Jugoistočne Evrope, državna preduzeća i poslovna udruženja trebaju usvojiti i primjenjivati najbolje međunarodne standarde o korporativnom upravljanju preduzećima u državnom vlasništvu u energetske sektoru, poput onih koje je razvio OECD. Državna preduzeća moraju nastojati izvještavati prema sličnim ili višim standardima korporativnog otkrivanja od njihovih privatnih vršnjaka kojima se javno trguje u EU.
- Parlamenti i vlade Jugoistočne Evrope moraju unaprijediti nezavisnost nacionalnih regulatora za energiju i tržišno konkurisanje povećanjem njihovih administrativnih i finansijskih kapaciteta i onemogućavanjem političkih imenovanja. Također bi trebalo uvesti kraće mandate članovima odbora. Energetski regulatori Jugoistočne Evrope moraju blisko sarađivati sa svojim kolegama iz EU na uspostavljanju zajednice praksi. Odluke regulatora moraju se pridržavati najviših standarda javnog objavljivanja informacija.
- Vlade Jugoistočne Evrope trebale bi se suzdržati od ulaska u velike bilateralne energetske projekte bez odgovarajućih zaštitnih mjera, koje bi kao minimum mogle sadržavati uključivanje međunarodnih javnih finansijskih institucija, kao što su EIB, EBRD ili Svjetska banka. Takvi projekti, u pravilu, trebaju uključivati sistem otkrivanja informacija viših standarda od onih koji tipično prevladavaju u zemljama Jugoistočne Evrope. Takav bi sistem također trebao biti javno objavljen na vrijeme, pružajući informacije o velikim energetske infrastrukturnim projektima i uključujući detaljnu analizu troškova i koristi.
- Nacionalne vlade moraju sarađivati s Evropskom komisijom, državama članicama EU i EEA te SAD-om kako bi uvele bolju zaštitu svojih ekonomija od nezakonitih ili korozivnih fondova povezanih s autoritarnim zemljama. Ova zaštitna mjera trebala bi uključivati uvođenje boljih institucija i propisa u vezi s mehanizmima provjere ulaganja i nadzora sankcija.
- Vlade Jugoistočne Evrope i njihovi partneri iz EU/EEA i SAD-a trebaju izgraditi održive modele interakcije s nacionalnim i lokalnim civilnim društvom i istraživačkim medijima u pogledu povećanja praćenja javnih nabavki i energetske državnih preduzeća. Iskustvo korištenja platforme R2G4P³⁰⁷ može informisati o takvim naporima na regionalnom nivou. Postoje već modeli javne potpore organizacijama civilnog društva u cijeloj regiji, ali oni su ili u ranim počecima ili često izazivaju strah među organizacijama civilnog društva i medijima o kompromitovanju njihove nezavisnosti.

³⁰⁷ Regionalna platforma javno-privatnog partnerstva (R2G4P) trogodišnja je pilot-inicijativa koju su podržali EEA i Norveški fond za regionalnu saradnju, a koja okuplja napore trinaest organizacija iz deset zemalja i ima za cilj pružiti zajednička antikorupcijska rješenja za povećanu odgovornost državnih institucija i jačanje civilnog društva i vladavine prava u Jugoistočnoj Evropi.